

E ZAMANLI PUCU
YÖNTEM YLE FADE ED C D L BECER LER N N KAZANDIRILMASI

T.S.K. GÜLSAV ÖZEL E T M OKULU
VE REHAB L TASYON MERKEZ

ÖZEL E T M Ö RETMENLER : **Reyhan BAYRU**
Hatice ABAZ
U ur ARMUTCU

B R M GÖREVL LER : **Zeynep SÜLLÜ**
Ay egül KAYA

G R

Ülkemizde zihinsel yetersizlikten etkilenmi otistik, down sendromu, orta düzeyde zihinsel engelli çocukların dil ve ileti im becerilerinde problemler ya adıkları gözlemlenmi tir. Bu problemlerden birisi ise var olan ifade edici dil becerileri di er bireylerle ileti ime geçmek, sohbet etmekte zorlanmalarınıdır. Bu yönde yapılacak olan dil becerilerinin kazandırılması amacı önem arz etmektedir.

T.S.K. GÜLSAV Özel E itim Okulu ve Rehabilitasyon Merkezi Ö rencilerimizden dene in sınıf ve okul ortamında ö retmeni tarafından ders sırasında ve ileti ime geçti i her durumda akranlarının ve yeti kinlerin (Ö retmenin) söylediklerini tekrar etme e iliminde oldu u, aynı zamanda günlük deneyimlerini anlatması istendi inde sorulan soruya uygun cevaplar vermek yerine yeti kinin sordu u soruları tekrar etti i belirlenmi tir.

Ayrıca bu durum aileyle payla ıldı nda dene in ev ortamında ve girdi i di er ortamlarda da aynı e ilimde oldu u aile tarafından ö retmene bildirilmi tir.

Dil ve ileti im birimi dene in ya ını ve bundan sonra girece i ortamları da göz önüne alarak dene in ya adı ı ileti im güçlü ündeki ihtiyaçlarını belirleyerek denek sınıf ve okul ortamında akranları ve yeti kinlerle ileti ime geçti i her ortamda gözlemlemi tir. Bu gözlemden çıkan sonuca göre 16 ya ındaki dene in kendini ifade etme, kar ısındaki ki iyle ileti ime geçme, kendini tanı tma (tanı ma), günlük deneyimlerini anlatmak ekindeki ileti im becerilerinde yeti kinin söylediklerini tekrar etti i (ekolali) belirlenmi tir.

Dene in belirlenen bu ileti im becerisine yönelik öncelikli ihtiyaçlarından yola çıkarak;

- Kar ılıklı konu ma
- Kendini tanı tma
- Ailesini tanı tma
- Günlük deneyimlerini anlatma
- Tanı ma

Becerilerine yönelik ö renciyle e zamanlı ipucu ö retim yöntemi kullanılarak becerilerin kazandırılması amaçlanmı tir.

ÖLÇÜT BA İMLİ ÖLÇÜ ARACINDAN ÖRNEKLER

Kar ılıklı Konu ma Becerileri;

- Bugün okula kiminle geldin?
- Okula ne ile geldiniz?
- Kahvaltıda ne yedin?
- Kahvaltıdan sonra ne yaptın?
- Bugün ne giydin?
- Annen ne i yapıyor?

Tanı ma Becerileri;

- Senin adın ne?
- Sen kaç ya ındasın?
- Sen nerede oturuyorsun?
- Seninle tanı tı ıma memnun oldum.

Ö RET MSEL AMAÇ ÖRNEKLER

Edinim a amasındaki amaç örnekleri

- Burak; sınıfta ö retmeni ‘nasılsın?’ dedikten sonra, her defasında ‘iyiyim’ diyerek cevap verir.
- Burak; sınıfta ö retmeni ‘nasılsın?’ diye sorduktan sonra ‘iyiyim’ diyerek her defasında ö retmenine ‘sen nasılsın?’ diye sorar.
- Burak; sınıfta ö retmeni ‘Sen ne i yaparsın?’ dedikten sonra her defasında ‘Ö renciyim’ diyerek cevap verir.
- Burak; sınıfta ö retmeni ‘Sen kaç ya ındasın?’ dedikten sonra her defasında ‘16’ diyerek cevap verir.
- Burak; sınıfta ö retmeni ‘Annen ne i yapıyor?’ dedikten sonra her defasında ‘Ev hanımı’ diyerek cevap verir.

SÜREKL L K A AMASI AMAÇ ÖRNEKLER

- Burak; ö retim bittikten 3 hafta sonra sınıfta ö retmeni ‘Sen evde ne yaparsın?’ dedikten sonra her defasında ‘Ödevlerimi yaparım’ diyerek cevap verir.
- Burak; ö retim bittikten 3 hafta sonra sınıfta ö retmeni ‘Ba ka ne yaparsın?’ dedikten sonra her defasında ‘Televizyon izlerim’ diyerek cevap verir.
- Burak; ö retim bittikten 3 hafta sonra sınıfta ö retmeni ‘Ba ka ne yaparsın?’ dedikten sonra her defasında ‘Oyun oynarım’ diyerek cevap verir.

GENELLEME A AMASI AMAÇ ÖRNEKLER

- Burak; ö retim bittikten 3 hafta sonra sınıfta ö retmeni ‘Sen kaç ya ındasın?’ diye sorduktan sonra ‘16’ diyerek her defasında ö retmenine ‘Sen kaç ya ındasın?’ diye sorar.

- Burak; ö retim bittikten 3 hafta sonra sınıfta ö retmeni ‘Sen nerede oturuyorsun?’ diye sorduktan sonra ‘Elvankentte’ diyerek her defasında ö retmenine ‘Sen nerede oturuyorsun?’ diye sorar.

E ZAMANLI PUCUYLA Ö RETİM

Yanlı sız ö retim yöntemlerinden biri olan e zamanlı ipucuyla ö retim, çe itli özür grubundaki ö rencilere tek basamaklı ve zincirleme becerilerin ö retiminde etkili ve verimli biçimde kullanılan bir tepki ipucu yöntemidir. E zamanlı ipucunda, hedef uyarının hemen ardından kontrol edici ipucu sunulur ve birey kontrol edici ipucunu model alır. E zamanlı ipucuyla ö retimde her denemede kontrol edici ipucunun sunulması nedeniyle bireye ba ımsız olarak tepki verme olana ı tanınmamaktadır. Bu nedenle uyarın kontrolü transferinin gerçekleşmesiyle, ö retim oturumlarından hemen önce düzenlenen yoklama oturumlarında anlaşılmaktadır. E zamanlı ipucuyla ö retimde; a) do ru tepkiler, b) yanlış tepkiler, c) tepkide bulunmama olmak üzere üç tür birey tepkisi vardır.

YÖNTEM

DENEK ÖZELLİKLERİ

Denek, 1991 yılı doğumlu olup, 16 yaşında bir erkek öğrencidir. Denek, ba ımsız olarak giyinme, yemek yeme, kişisel bakım becerilerine, fi okuma ve yazma, iki-üç kelimelik cümlelerden oluşan yönergeleri yerine getirme becerilerine sahiptir. Ancak, kar ısındaki kişilerle kar ılıklı konuşma ve sahip olduğu ifade edici dil becerilerini kullanım bakımından amacına uygun olarak kullanma becerilerine gereksinimi vardır.

Denek, T.S.K. GÜLSAV Özel Eğitim Okulundan haftada 2 saat dil ve akademik beceri dersleri, 2 saat atölye ve beden eğitimi dersleri olmak üzere toplam 4 saat eğitim alan ve bu okul dışında herhangi bir okula devam etmeyen, tek yetersizliği olmayan bir öğrencidir.

UYGULAMACILAR

T.S.K. GÜLSAV Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Kursu’nda görev yapan öğretmenler birebir olarak uygulamıştır.

ORTAM VE ARAÇ GEREÇ

Uygulama ortamı kurumun eğitim sınıflarında yürütülmüştür. Bütün oturumlarda ölçüt ba ımlı ölçü aracı, veri kaydı yapabilmek için kamera ve CD kullanılmıştır.

GEREKSİNİMLERİN BELİRLENMESİ

Deneğin öğretmenin talebi üzerine deneğe öğretilecek olan becerinin seçiminde öncelikle öğretmen ve aile ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda kar ısındaki kişilerle kar ılıklı konuşma ve sahip olduğu ifade edici dil becerilerini kullanım bakımından amacına uygun olarak kullanma becerilerinin öğretilmesine gereksinimi olduğu belirlenmiştir.

UYGULAMA SÜRECİ

Uygulama sürecine deneğin sınıf ve okulda girdiği her ortamda gözlem oturumları düzenlenerek denek hakkında ön bilgi toplanmıştır. Ön bilgiden edinilen izlenime göre performans alım planı hazırlanmış ve performans alımı 3 oturum üst üste yapılarak başlama düzeyi belirlenmiştir. Başlama düzeyi verilerine göre öğretim oturumları planlanarak 13 gün

süreyle en az 5 dakika en çok 15 dakika olmak üzere 8 oturumluk ö retim süreci, 2 oturumluk genelleme süreci uygulanmıştır. 8 oturumluk ö retim süreci içerisinde her ö retim oturumunun kendi içinde yoklama oturumları gerçekleştirilmiştir. Bütün oturumlar bire bir olarak gerçekleştirilmiştir. Dene in yapabildikleri hazırlanan ölçüt ba ımlı ölçü aracı uygulanarak belirlenmiştir. Becerinin ö retim planında bir ö retim oturumunun iki ö retim sürecinden oluşması kar ılıklı konu ma ve tanı ma becerisinin ayrı zamanlarda ve ayrı uyaranlarla gerçekleştirilmesini göz önüne alınarak karar verilmiştir.

1. 2. 3. Oturum (Ba lama düzeyi belirleme)

Dene e "bugün seninle kar ılıklı konu ma becerisi çalışacağız. Bu çalışmamızdan sonra sende arkadaşlarınla, öğretmenle, annenle, babanla sohbet edebileceksin. Böylece kar ındaki ki ilerini sorulara cevap verebilecek ve kar ılıklı konu mabileceksin. Bu anneni, öğretmenini, kar ındaki ki ileri ve seni çok mutlu edecek. Bunun için bu çalışmamız boyunca beni dikkatlice dinlemeni istiyorum. Ayrıca bu çalışmamız sırasında senden uymanı istediğim bazı kurallar var. Çalışmamız boyunca benim sana sorduğum sorulara cevap vereceksin. Eğer bütün bu kurallara uyarsan çalışmamız bittiğinde seninle birlikte "müzik" dinleyeceğiz, denilerek çalışmanın adı, kurallar ve ödül ö renciye söylendi. Kayıt çizelgesi tanıtıldı. Dene e "bu benim kullanacağım kayıt çizelgesi çalışmamız sırasında senin söylediklerini ben buraya kaydedeceğim. Çalışmamız bittikten sonra seninle birlikte bu formu inceleyebiliriz. Çalışmamız sırasında öğretmenimiz bizi kamerayla çekecek. Eğer istersen çalışmamız bittikten sonra seninle birlikte kendimizi izleyebiliriz", denilerek kamera ö renciye tanıtıldı.

Dene e "ho geldin" denildi. Ba ımsız olarak "ho bulduk" diye söylemesi için birkaç saniye beklendi. Ö rencinin ba ımsız olarak "ho bulduk" demeden uygulayıcının söylediğini aynen tekrar ettiğini için izleyen sorulara geçildi. Denek doğru cevap vermiş olsaydı kayıt çizelgesine ba ımsız olarak (+) işaretlenecekti. Ancak ö rencinin ölçüt ba ımlı ölçü aracındaki tüm sorularda beklenen cevabı vermek yerine uygulayıcının söylediklerini aynen tekrar ettiğini için ölçüt ba ımlı ölçü aracındaki bütün soruların cevabı (-) olarak işaretlendi. Bütün sorular sorulduktan sonra ve veriler kaydedildikten sonra performans alımına son verildi.

Dene e "şimdi seninle çalışmamız burada bitti. Sen bu çalışma sırasında benim söylediklerimi bütün kurallara uydun, denilerek ö rencinin çalışma sırasında uydugu kurallar betimlenerek açıklandı. "i te bu kurallara uydun için şimdi seninle müzik dinleyebiliriz", denilerek dene e ödülünü kazandı ılı söylendi ve müzik dinlendi.

Ba lama düzeyi 1. oturum bu şekilde uygulandı ve verileri kaydedildi. Ba lama düzeyi 2. ve 3. oturumları da 1. oturumda uygulandı ılı ekliyle aynen gerçekleştirilmiştir. Ba lama düzeyi her 3 oturumun verilerinin sonucunda da aynı veriler elde edilmiştir.

Ö retim Oturumları

Ö retim oturumları uygulamacı tarafından aşağıda açıklandı ılı şekilde gerçekleştirilmiştir.

4. OTURUM

1. Ö RETİM SÜRECİ

Dene e "Bugün seninle kar ılıklı konu ma becerisi çalışacağız. Bu çalışmamızdan sonra sende arkadaşlarınla, öğretmenle, annenle, babanla sohbet edebileceksin. Böylece kar ındaki ki ilerini sorulara cevap verebilecek ve kar ılıklı konu mabileceksin. Bunun için bu çalışmamız boyunca beni dikkatlice dinlemeni istiyorum. Ayrıca bu çalışmamız sırasında senden uymanı istediğim bazı kurallar var. Çalışmamız boyunca benim sana sorduğum sorulara cevap vereceksin. Eğer bütün bu kurallara uyarsan çalışmamız bittiğinde seninle birlikte "müzik" dinleyeceğiz, denilerek çalışmanın adı, kurallar ve ödül ö renciye

söylendi. Ö retimde kullanılacak form dene e tanıtıldı. Bu seninle konu acaklarımızın yazılı oldu u form. Ben sana bu formdan bazı sorular soraca m ve senin bana verdi in cevapları buraya kaydedece im. Çalı mamız bittikten sonra seninle birlikte bu formu inceleyebiliriz. Çalı mamız sırasında ö retmenimiz bizi kamerayla çekecek. E er istersen çalı mamız bittikten sonra seninle birlikte kendimizi izleyebiliriz", denilerek kamera dene e tanıtıldı.

Dene e "Ho geldin" sorusunu yöneltirken, uygulamacı aynı zamanda parma ıyla dene in a zını kapatmı tır. "Ho geldin" soru yönergesini vererek dene in soruyu dinlemesini ve soruyu dinlerken tekrarlama e iliminde olmasını engellemi tir. Uygulamacı araya zaman girmeden hemen model olaca ı "Ho bulduk " cevabını söylemi ve söylerken aynı anda elini dene in a zından çekmi ve "Ho bulduk" demesini sa lamı tır. Denek "Ho bulduk" dedikten sonra uygulamacı "Harikasın, ben sana ho geldin derken, sen a zın kapalı sessizce beni dinledin. Ben ho geldin dedikten sonra sen de ho bulduk diyerek bana cevap verdin" denilerek dene in do ru cevabı ve dinleme davranı ı betimlenerek peki tirilmi tir. Ö retim süreci tüm oturum boyunca kameraya kaydedilerek veriler toplanmı tır.

Kar ılıklı konu ma için tek cümlelik cevap içeren sorularda süreç aynı ekilde uygulanmı tır. Yukarıdaki süreçte açıklandı ı gibi betimleme ve peki tirmeler aynen uygulanmı tır.

Çok cevaplı sorularda dene e konu ma becerilerinin devamını kazandırmak amacıyla "Ba ka ne yedin, ba ka ne giydin, ba ka ne yaparsın, ba ka ne yapar?" gibi soru kalıplarıyla ö rencinin ileti imi devam ettirmesi kazandırılmı tır.

Bu süreci uygularken de aynı ekilde uygulamacı dene in a zını parma ıyla kapatarak dinlemesini sa lamı , hemen uygun cevaba model olmu ve model olurken parma ını dene in a zından çekerek verece i cevabı söylemesini sa lamı tır, ardından dene in dinlemesini ve uygun cevabını betimleyerek peki tirmi tir.

1. ö retim sürecinin 2. a masında tanı ma becerisinin ö retimi yapılırken uygulamacı "Seninle tanı alım mı?" soru yönergesini vererek uygulamaya ba lamı ve ba taki ö retim oturumlarında oldu u gibi süreç aynen uygulanmı tır.

Dene in kar ısındaki ki iye soru yöneltmesi gereken durumlarda " imdi sen bana soracaksın" sözel ve i aret ipucu (uygulamacı kendini gösterir) verilerek dene in soraca ı soruya a zı kapatılarak model olunarak ve süreç yukarıda açıklandı ı ekilde aynen uygulanmı tır.

1. ö retim oturumunun verileri veri formlarına kaydedilmi tir.

7. OTURUM

4. Ö RET M SÜREC

1. ö retim oturumunda açıklandı ı ekilde kar ılıklı konu ma ve tanı ma becerisi için süreç 2. ve 3. ö retim oturumlarında da aynen uygulanmı tır.

Önceki ö retimlerin oturumları verilerine göre dene in ba ımsız verebildi i cevaplar için uygulamacı dene in cevap verme süresini kestirerek, dene e cevap verme zamanı tanımı tır.

04. ö retim sürecine geçildi inde uygulamacı soru yönergelerini verirken dene in a zı kapalı soru yönergesini dinleme becerisi kazandı na l önceki ö retim oturumu verilerine göre karar vererek parma ını dene in a zına koymadan soru yönergelerini vermi tir.

Model olması gereken di er sorular ile " imdi sen bana soracaksın" sözel ipucu ve i aret (kendini gösterme) ipucu için süreç aynen uygulanmı tır.

10. OTURUM

5. 6. 7. Ö RET M SÜREÇLER

4. 5. 6. ö retim süreçleri verilerine göre dene in ba ımsız olarak cevap verebildi i sorularda uygulamacı dene in cevap verebilmesi için zaman tanımı tır.

Uygulamacı sorulan soruları dinlemesini ve sorulan soruya uygun cevap vermesini betimleyerek peki tirmi tir.

Oturumların sonunda veriler kaydedilmi tir. 7. öretim süreci sonunda toplanan verilere göre süreklilik oturumuna geçilmesine karar verilmi tir.

11. OTURUM

Süreklilik A aması

Süreklilik a aması öretimden 3 hafta sonra uygulanmı tir. Uygulamacı dene e soru yönergelerini tekrar uygulamaya başlamı tir. Dene in ba ımsız verebildi i sorularda soru yönergelerini vererek dene in cevap vermesi için zaman tanımı tir. Ba ımsız cevap verdi i sorularda dene in cevap vermesini betimleyerek peki tirmi tir.

Dene in ba ımsız cevap veremedi i bir kaç soruda (6) i aret ipucuna yer verilmi tir.

12. OTURUM

Genelleme A aması

Genelleme a amasına gelindi inde önce aynı ortamda, farklı uygulamacıyla (performans alımı yapan uygulamacı) uygulama yapılmı tir.

Uygulamada 11. oturumun verilerine dayanarak uygulamacı dene e soruları yöneltmi ve ba ımsız söylemesi için zaman tanımı , denek yöneltilen tüm sorulara ba ımsız olarak cevap vermi tir.

Örencinin soruları dinlemesi ve sorulara cevap vermesi betimlenerek peki tirilmi tir.

2. GENELLEME

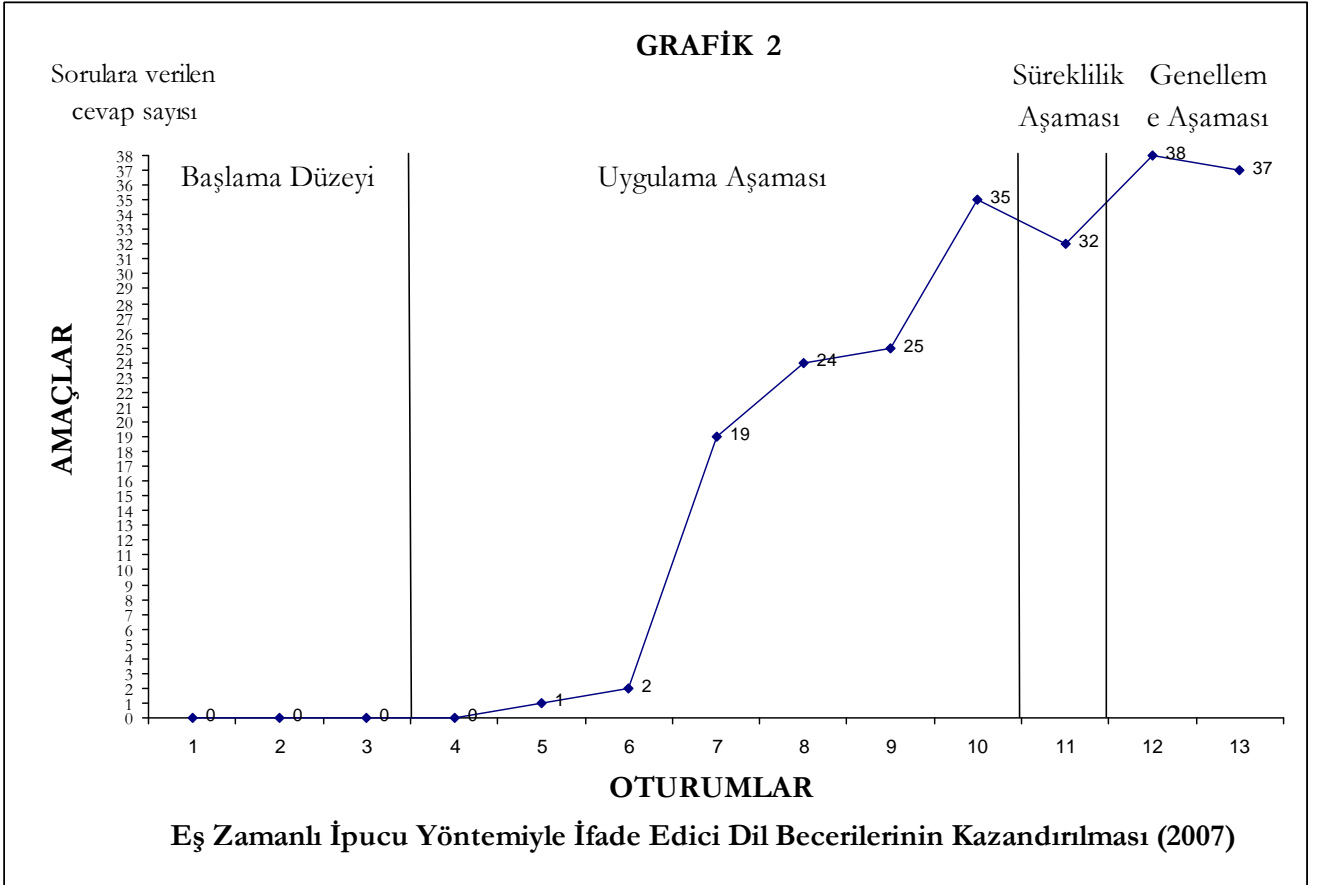
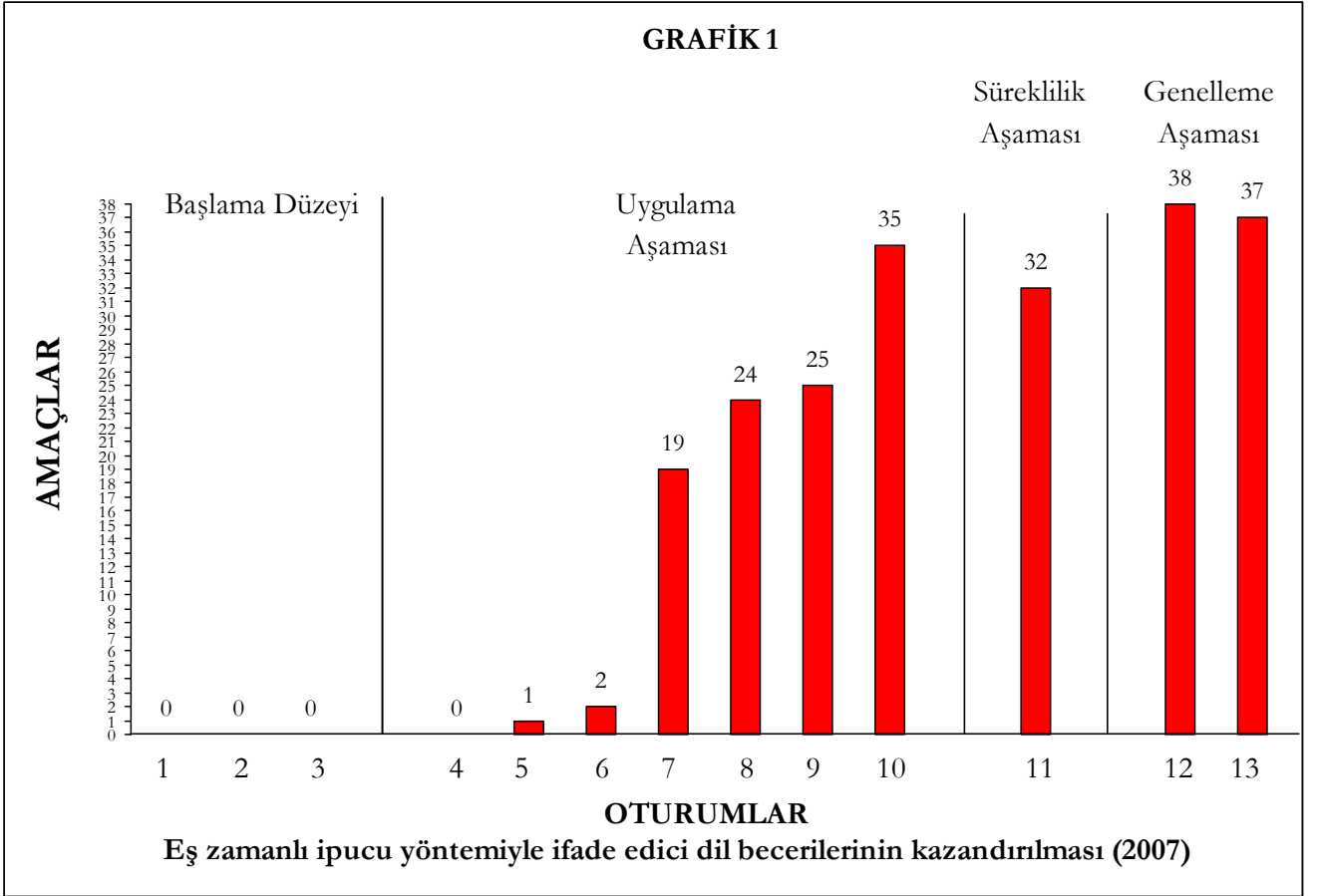
2. genelleme a amasına geçildi inde farklı ortamda farklı uygulamacıyla uygulama yapılmı tir.

2. genelleme a amasında, denek 31 soruya ba ımsız olarak cevap vermi tir. 1. sorunun cevabı için ipucu verilmi tir.

Veriler forma kaydedilmi tir.

BULGULAR

Örenci ile yapılan bu çalı mada e zamanlı ipucu ile belirlenen ifade edici dil becerilerinin kazandırılmasında 13 oturumda ba arıya ula ıldı ı söylenebilir. Uygulama sırasında tutulan veriler grafik haline getirilmi tir. Örencinin sorulan sorulara anlamlı ve i levsel biçimde cevap verdi i ve kullandı ı görülmektedir. Uygulama örneğinin verileri a a ıdaki grafikte belirtilmi tir.

ÖNEM VE ÖNERİLER

Otistik özellikler gösteren ve zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylerde kullanılan; sorulara tekrar ederek cevap verme konusundaki bu bireylerin toplumsal uyum, akranlarının tutumları üzerinde olumsuz ya etkiler oluşturmaları ile birlikte bu bireylerin eğitimde ilerlemelerinde bir takım becerilerin öğrenilmesine de engel teşkil ederek önemli kılmaktadır. Bu bireylerin sosyal etkileri ve duygusal etkilerinde bu gibi sorunları yaşıyor olmalarını ortadan kaldırmaya yardımcı olacak bir yöntem olarak eğitim zamanlı ipucu yöntemi uygulamasına gidilebilir diyebiliriz. Ayrıca bu yöntem kullanılırken öğrencinin diğer amaçlardaki öğrenimlerine de devam etmeye olanak sağlaması açısından da oldukça avantajlıdır. Yine uygulama sürecinin az zaman alması ve kısa sürede sonuçlara götürmesi de bir başka önemli tarafıdır. Bahsedilen bireylerde uygulanabilmesi mümkündür. Alanda buna benzer ifade edici dil becerilerinde sorun yaşayan bireylere yönelik çalışmalarla çok rastlanamaması bu çocukların bu iletişim becerileri ile ilgili problemlerine yönelik çözüm yollarını da kısırlandırmaktadır. Bu nedenlerden ötürü bu özellikleri gösteren bireylerde yöntem birebir uygulandı mı veya bireysel özelliklere göre uyarlanarak uygulandı mı sonuç alınabilir özellikler taşıması açısından önerilmektedir. Aynı zamanda uygulama örnekleri geliştirilmeye ve eklemelere açık olması bakımından da alanda başka uygulama örnekleri çıkmasına ımkın tutar niteliktedir diyebiliriz.